

איש חי
רוב פעלים
רודף צדקה וחסד
ה' **משה שניצר**
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"ב ביהמ"ד למגיד שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 635

מסכת חולין כ"ח-ל"ד

בס"ד, כ"ב תמוז תשע"א

השבוע בגליון

- ◆ חידושו המסעיר של המהר"ל - השוחט יכול לפסול את השחיטה במחשבה!
- ◆ טבילת עבד כנעני בעל כורחו
- ◆ לתת לנכרי את שיירי הצולנט

- ◆ האם יש שחיטה 'לכתחילה' ושחיטה 'בדיעבד'?
- ◆ מהו ההבדל בין מצוות ד' כוסות למצוות שחיטה?
- ◆ איך טבילה 'לכתחילה'?
- ◆ כלים שנפלו למקוה, זקוקים לטבילה נוספת?

◆ נכרי טובל כלים בשביל יהודי

דף כ"א/רובו של אחד כמוהו

האם יש שחיטה 'לכתחילה' ושחיטה 'בדיעבד'?

בגליון קודם במאמר "רובו ככולו" - לא בכל מקרה, עסקנו בהרחבה בכלל "רובו ככולו", אשר לפיו בהמה כשרה לאכילה בשחיטת רוב סימניה בלבד, משום ששחיטת רוב הסימנים כמוה כשחיטת כל הסימנים. במאמר זה נתמקד בשאלה, מדוע למרות ש"רובו ככולו", לכתחילה יש לשחוט את כל הסימן ואין להסתפק בשחיטת רובו בלבד (כ"א, "שולחן ערוך" י"ד סימן כ"א סעיף א').

מהו ההבדל בין מצוות ד' כוסות למצוות שחיטה: ובכן, מצוות שחיטה אינה המצווה היחידה שבה לכתחילה אין לנהוג לפי הכלל "רובו ככולו". הנה, לגבי מצוות שתיית ארבע כוסות בליל הסדר נפסק ("משנה ברורה" סימן תע"ב ס"ק ל'), שלכתחילה יש לשתות את כל הכוס, אף על פי שהשתה את רוב הכוס קיים את המצווה, משום "רובו ככולו". אכן, מדברי רש"י (לעיל כא/ב ד"ה "ואינו מבדיל") עולה, כי הכלל "רובו ככולו" הוא בדיעבד בלבד, ולפיכך, הוראת גמרתנו שלכתחילה יש לשחוט את כל הסימן ולא את רובו בלבד, היא מדיני התורה, שהרי יש להקפיד לקיים את דבריה במילואם (עין שו"ת "בית הלוי" ח"ב סימן י"א אות ה'). ברם האחרונים עומדים על כך, כי לפי שיטת בעלי התוספות, שתבואר להלן, דברי גמרתנו שלכתחילה יש לשחוט את כל הסימן אינם אלא מדרבנן, ולא מדאורייתא. שכן, אף על פי שבמצוות ארבע כוסות ודומותיה, יש 'לכתחילה' להמנע מקיום המצווה באמצעות הכלל "רובו ככולו", שונה היא מצוות השחיטה שבה אין מושג של 'לכתחילה' ו'בדיעבד' - יש שחיטה כשרה ויש שחיטה פסולה [והאמור בגמרתנו שלכתחילה: יש לשחוט את כל הסימנים, הוא מחמת חשש שהשוחט לא יבחין אם אכן שחט את רוב הסימנים ונמצא שלא שחט את הבהמה כלל]. האחרונים מבארים בטוב טעם, את ההבדל היסודי בין מצוות ארבע כוסות לשחיטה, כלהלן.

ההבדל בין מצווה שהיא 'אמצעי' למצווה שקיומה היא המטרה: יסוד חשוב לימדונו בעלי התוספות (נדה ס"ו/ב ד"ה "כל"): 'לכתחילה' ו'בדיעבד' יתכנו במצוות שלא נועדו להשיג תוצאה, שאין תכלית בעשייתן, אך במצוות שמטרתן ברורה, אין 'לכתחילה' ו'בדיעבד'. כדי להבין את עומק הדברים, נתבונן לרגע במצוות ארבע כוסות ובמצוות השחיטה ונמצא כי תהום עמוקה פעורה ביניהן. מצוות השחיטה נועדה כדי להתיר את בשר הבהמה לאכילה, ואילו מצוות ארבע כוסות נועדה כדי... לקיים מצווה. אין תכלית מעשית, אין תוצאה, המצווה אינה אמצעי, היא ההתחלה והיא הסוף. מעתה, אפשר להבין שיש לקיים את מצוות ארבע כוסות בדרך של 'לכתחילה', שהרי הקב"ה ציווה דבר מסוים ויש

דבר העורך

מרדכ'ה

מעשיות וסיפורים לרוב על אבותינו, זקננו וזקנותנו, נמסרו מדור לדור, תוך כדי הבעת תדהמה על תנאי חייהם הקשים, ומאידך גיסא גילויי הערצה והשתאות לנוכח עמידתם הנחרצת על אורח חיים היהודיים. ככל שירבו מעשים מעין אלו, לא ינוס ליחס לעולם. הקב"ה אוסף בבית גזויו דמעותיהם של ישראל, וחזקה על המאורעות שהובילו לאותן דמעות, שישתמרו גם הם בזכרונו של העם היהודי.

הרב אליהו ארנטרוי שליט"א, מרבני בית מדרשנו, שח בפנינו את המעשה המרטיט הבא, מפי חותנו הרה"ג ר' חיים ברוך נבנצאל שליט"א, מגיד מישרים.

קשה ומרה היתה גזירת הקנטוניסטים. יש מן ההיסטוריונים הקובעים כי היא היתה הקשה שבגזירות שניתנה על יהדות מזרח אירופה לפני כמאתיים שנה. ניקולאי הראשון, ימ"ש, נטל תקנה צבאית נושנה מימי פטר הגדול, שכללה הרחיבה כדי "למעט את היהודים ברוסיה ככל האפשר", כלשונו. אחד ההיסטוריונים התבטא, כי כל סעיף בתקנה זו נכתב ב"מגלב".

הילדים היהודיים, בשונה מבני אנשי הצבא שנשלחו גם הם לקנטונים, והוגלו לחבלי ארץ מרוחקים במרחבי רוסיה, ובאכזריות מחושבת ניתנה עליהם בדידות אינמה, שהיתה עתידה להתלות אליהם לכל ימי חייהם. הניתוק היה סופי, כמעט תמיד. בדרך כלל, לא נותר בזכרונו מאומה מעברם הקצר, ובמקרה מסויים, שותעד, נעקר ילד בן חמש מבית הוריו. אפילו לא היה לו מה לזכור.

הילדים הרכים היו נתונים לשמה ולמשיסה, גורלם הופקד בידי איכרים גסי-רוח למטרת 'חינוך', ובגיל שמונה עשרה הם החלו עשרים וחמש שנות שרות ארוכות, מייסרות ומפרכות בצבאו של ניקולאי הראשון. ילדים רבים מאלו, השתחררו מן הצבא בסביבות גיל

◀◀

צעילוי נשמת

הר"ר **משה מנחם חסדיאל** ז"ל
ב"ר חיים שלמה ז"ל
נלב"ע כ"ו בתמוז תשמ"ד
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידנו
הר"ר **שאל חסדיאל** ומשפחתו שיחיו ב"ב

צעילוי נשמת

הר"ר **שלמה זבולון בן דוד** ז"ל
ב"ר יעקב צבי ובת שבע ז"ל
נלב"ע כ"ב בתמוז תשנ"ו
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו - ירושלים

צעילוי נשמת

הר"ר **חיים הלוי קליין** ז"ל
ב"ר אליעזר ז"ל - אנטוורפן
נלב"ע כ"ד בתמוז תשנ"ז
תנצב"ה
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **שרה חיה שמלצר** ע"ה ב"ר חיים ז"ל
נלב"ע כ"א בתמוז תש"ע **תנצב"ה**
הונצחה ע"י ידידינו משפחת **שטמברגר** שיחיו

נר ה' נשמת אדם

לעשות זאת באופן המושלם ביותר. שונה היא מצוות השחיטה שאינה אלא אמצעי להתיר את הבשר, ועלינו לבדוק, האם בתוצאת המצווה יתכנו המושגים 'לכתחילה' ו'בדיעבד'. מאחר שאין בשר כשר 'בדיעבד' ולכתחילה, כי אם בשר כשר לחלוטין או בשר טרף לחלוטין, אין הגיון בהחלת 'לכתחילה' ו'בדיעבד' על אופן ביצוע האמצעי, כאשר בכל מקרה התוצאה תהא 'לכתחילה'.

כמובן, כי עדיין יתכנו הלכות שחיטה הנוהגות 'לכתחילה', אך הן אינן נובעות מעיקרי דיני השחיטה אלא מחמת חששות חיזוניים, כגון, מחלוקת פוסקים שלא הוכרעה, חשש לשיבוש הלכתי, וכדומה.

אין טבילה 'לכתחילה': בעלי התוספות שונים את דעתם במצוות הטבילה במקווה טהרה. הכל יודעים כי כדי להטהר במקווה, על כל גופו של הטובל לבוא במגע עם המים. היתכן לומר, כי 'בדיעבד' גם מי שחלקים מגופו לא נגעו במים נטהר, אך 'לכתחילה' עליו להקפיד על כך? לא ולא! מאחר שמצוות הטבילה היא התוצאה - ההיטהרות, ומושגים אבסולוטיים, טמא או טהור, אין כל עניין להקפיד על 'בדיעבד' כאשר בכל מקרה התוצאה תהא 'לכתחילה'.

אין גרושה 'לכתחילה': כדי 'לרכך' את הדברים, נביא דוגמא נוספת, בולטת וברורה. בעלי התוספות (גיטין ג/ב), העוסקים בהלכות גט כריתות כותבים, כי גם בהלכות גט אין 'לכתחילה' ו'בדיעבד'. שכן, האם ניתן להעלות על הדעת שאשה מסויימת תהא מגורשת 'בדיעבד'... או שאשת איש היא, או שהיא גרושה, המושג 'בדיעבד' אינו מוצא את מקומו במקרה זה (עיין על כל זה בספר "המאיר לעולם" ח"א סימן ו, וראה בספר "תורת זאב" סימן ל"ד, וע"ע בקובה"ע סימן כ"ח ועיין בביה"ל ח"ב סוף סימן י"ד שיסודם של תוס' הג"ל שנוי במחלוקת).

דף לא/א נפלה סכין

כלים שנפלו למקווה, זקוקים לטבילה נוספת?

כידוע, כלי שהיה בבעלותו נכרי ועבר לבעלותו של יהודי, חייב טבילה. לא נאריך כאן בעיקרי מצווה זו ובשיטות הראשונים שבה, אחר שבעבר עסקנו רבות בנושא זה.

נכרי טובל כלים בשביל יהודי: במאמר זה נעסוק במספר שאלות אקטואליות העשויות להתעורר בכל בית. עוזרת פיליפינית עמדה והגישה לבעלת הבית שלה את הכלים החדשים, כדי שזו תטבלם במקווה. העניינים התנהלו בעצלתיים, עד אשר הפיליפינית החליטה לקצר תהליכים, ובכל פעם שבעלת הבית היתה עסוקה בטבילת אחד הכלים, היא טבלה בעצמה כלי נוסף בתוך המקווה. האם הועילה הטבילת הכלים על ידה? ומה בדבר כלים שנטבלו על ידי ילדים, או כלים שנפלו למקווה מאליהם, האם הם "טבולים" או שיש לטבלם שנית.

התשובות לכל השאלות הללו, הלא הם כתובים בסוגייתנו, כלהלן.

שחיטה אינה צריכה כוונה: סוגייתנו עוסקת בשאלה, אם השוחט בעל חיים צריך לכוון במחשבתו את אשר הוא עושה. דעת רבי נתן, שהלכה כמותו ("שולחן ערוך" יו"ד סימן ג): "שחיטת חולין אינה צריכה כוונה. אפילו מתעסק בעלמא לחתוך, או שזרק סכין לנעצה בכותל, ושחט כהלכתה, כשרה". כל זאת כאשר הסכין שחט את בעל החיים על ידי פעולת אדם. ברם, אם סכין נפל ובמהלך נפילתו הוא שחט בעל חיים, אין זו שחיטה כשרה, משום שיש צורך בשחיטה מעשה ידי אדם.

בגמרתנו מבואר, כי מצוות הטבילה במקווה טהרה כמוה כשחיטה, ואף על פי שאין צורך במעשה אדם כדי לקיים את מצוות הטבילה (מקוואות פרק ה'), נחלקו הדעות אם יש צורך בכוונה, ולהלכה ("שולחן ערוך" יו"ד סימן קצ"ח סעיף מ"ח) נפסק כדעת רבי יהודה אמר רב שאין צורך בכוונה, ולפיכך, אף אם הטבילה אירעה שלא במתכוון - אדם הלך על גשר שקרס לתוך הנהר והוא טבל בו ראשו וכל גופו, כדת וכדין - אם היה טמא, הרי הוא נטהר מטומאתו. הרמ"א מוסיף על כך, כי יש להחמיר ולטבול שנית, אך בוודאי שאין לברך על טבילה זו (ש"ך ס"ק נ"ט בשם הב"ח).

ומכאן לטבילת כלים.

לכאורה, אם נפסק כי טבילת אדם במקווה טהרה אינה זקוקה לכוונה, קל וחומר שטבילת כלים אינה זקוקה לכוונה. מעתה, נכרי, עבד, קטן או שוטה שטבלו כלים, עלתה להם טבילתם, ואף כלים שהחליקו ונפלו אל המקווה, טבולים הם כדבעי. אלא, שנחלקו הדעות, אם החמרתו של הרמ"א בטבילה במקווה טהרה, מתייחסת גם לטבילת כלים, שמכל מקום יש לשוב ולטבלם. יש אומרים (ב"ח סימן ק"כ וביאר הגר"א ס"ק ל"ח), כי טבילת כלים כמוה כטבילה במקווה טהרה, מה בטבילה במקווה טהרה יש להחמיר ולטבול שנית אחר טבילה שלא בכוונה, כך גם בטבילת כלים. אולם רבותנו ה"ט"ז והש"ך נוקטים, שגם הרמ"א לא החמיר בטבילת כלים, [ולכן הוא לא הוסיף על דברי ה"בית יוסף", המכשיר טבילה על ידי קטן או נכרי, שיש להחמיר ולטבול שנית]. שכן, סוגייתנו עוסקת בטבילת אדם טמא וכלים טמאים, בהם קיים הדיון אם יש לכוון בעת טבילתם, ולפיכך גם יש להחמיר בהם. ברם, שונה היא לחלוטין טבילת כלים שנרכשו מנכרי, שאינם ככלים טמאים, אלא שיש מצווה מיוחדת לטבלם ואין בנמצא כל מקור לכך שיש לכוון בעת טבילתם (יו"ד שם ט"ז ס"ק ט"ז וי"ז וש"ך ס"ק כ"ח, ועיין ב"ערוך השולחן" סעיף י"ד, ועיין עוד בספר "טבילת כלים" פ"ח הערה א').

ראוי לציין, כי הנכרי או הקטן אינם נאמנים להעיד כי טבלו את הכלי, אלא יש צורך בעדות של יהודי בר מצוות המעיד על כך (ט"ז שם ס"ק י"ז).

ארבעים ומעלה, מנותקים מכל זיק יהודי, מתנהגים כגויים גמורים.

אבות ואמהות רבים הלכו לעולמם כשבלבם צורבת כמכות אש הדאגה העמוקה לגורלו הרוחני של בנם הקטנויטט שנלקח מאיתם לפני שנים רבות כל כך. לא היה להם כל סיכוי להפגש בשנית עם צאצאיהם. בודדים בלבד זכו לכך. באותה תקופה, התגוררו ברוסיה זוג יהודים מבוגרים שבנם יחידם נקרע מחיקם אל הקנטונים. הם לא מצאו מרגוע כל ימי חייהם. נשמתם היתה תלויה בגופם, ואילולא פתיל האמונה שחיברה לגופם, מן הסתם לא היו מאריכים ימים, לכל הפחות עד לאותו יום נורא ואיום שבו אירע המעשה.

האב הנדכא לא פסק מתלמודו. בכל עת ובכל שעה, היה יושב ליד גמרתו הגדולה, והוגה בה כבאותם ימים מאושרים שבהם עמדה עריסת בנו מחמדו בתוך הבית. לולי תורתך שעשועי, אז אבדתי בעניי. שעות ארוכות היה מתרפק על הגמרא. עיתים היו עיניו מתקשרות בדמעות, ובעודו מוחט את חוטמו ומחניק את יבבותיו לבל תשמע רעייתו את גניחותיו ותצטרף אליו מחזרה. היה נושא תפילה לבוראו שיחוס וירחם על נשמתו האומללה של בנו מחמדו. **איש** אינו יודע מדוע. ביום מן הימים, נעצר האב הזקן על ידי קלגסיו של ניקולאי, בגין עבירה זניחה כלשהי. לבה של רעייתו נדם עם צאתו מן הבית. הוא עוד הספיק לראות אותה קורסת על מפתן הדלת, ומובלת בחרדה על ידי שכנים טובים.

החיים נגמרו.

הוא הובל לבית הסוהר וגמרתו בחיקו.

מידי פעם היו מוציאים אותו מן הצינוק המחניק ומעמידים אותו בפני חבר 'שופטים' שדנו עמוקות במעשיו ובגזר דינו. הוא לא הקשיב להם. הסוף היה ברור. דבר אחד הטרידו עד לבל י ד'. קושיה עצומה ניקרה במוחו זה מספר ימים. דברי הגמרא לא התפרשו לו כיאות. הוא זכר היטב כי הרשב"א עוסק בכך, אך לא עלה על דעתו לבקש מסוהרו שיאילו בטובם להביא לו רשב"א. בלית ברירה, הוא המשיך בלימודו, ובתפילותיו היה מבקש מריבון העולמים שתי בקשות. שבנו מחמדו ישוב לכור מחצבתו כיהודי, ו... רשב"א. להבין את הגמרא.

מן החלון הקטן שבצינוק, היה מביט מידי פעם על העצים העירומים שנאבקו בחורף הרוסי. עוברים ושבים מעטים חלפו ברחוב והשקט הכפוי הטיב עמו. שעות ארוכות היה עומד, גמרתו מונחת על אדן החלון, מבטו נעוץ בחלל שבין הסורגים החלודים ומוחו בשמים. עוד סוגיה. עוד תוספות.

דפיקה על דלת תאו הטרידה אותו מהרהרוי. רק רגע. בדיוק סיים לחבר את חוטי מחשבתו ולארוג אותם למטויה מרהיב ביופיו. הסוגיה מסתדרת נפלא. אין דבר יותר משמח מזה. רק רשב"א חסר לו, והבן יקיר. הבן יקיר, מה יהא עליו?

אנחה כבושה התפרצה מליבו.

הוא נשא את עינו לעבר הסוהר שניצב בפתח. עיניו היו מושפלות. מחוסן ומאומן ככל שיהא, מעולם לא הצליח להישיר מבט לעבר האסירים בעת שהודיע להם, כי עליהם להתחיל לספור את השעות עד להוצאה מהרוג. חמש שעות. לאחר שהאסיר היה מעכל את הנאמר, היה מתפקידו לוודא, אם יש לנידון למות בקשה אחרונה. בתקופת שירותו במקום נאלץ זה, הוא אגר בזכרונו בקשות אחרונות רבות ומשונות. פעם ביקש ממוני נידון למות גברתו, לשסף תרנגול כדי להרגיע את עצביו. אחר ביקש נעלים חדשות, למות כמו בן אדם, כך אמר. הוא היה בטוח כי יותר לא יצליחו להפתיע אותו.

- **מה** בקשתך האחרונה, יהודי, פנה הסוהר אל שבר הכלי שניצב לפניו.

- **רשב"א**, אנא, בקש מאחד מעושי דברך שילך לבית כנסת של יהודים ויבקש מהם ספר בשם "רשב"א". זוהי בקשתך האחרונה.

כעבור זמן קצר, היה הרשב"א בחדרו, ובתוכו מכתב מיהודי אלמוני שהכיל וידוי ודברי חיזוק ואמונה. הוא נטל את הרשב"א בזריזות, פתחו במקום המיועד, והחל לקרוא בשקיקה. הוא לא לגם מן המים הזכים שהוצבו בחדרו, עיניו לא פזלו אל פרוסת הלחם הטריה והעבה שהוכנסה לחדרו כמחווה, ואל אפו לא הגיעו ריחות תפוחי האדמה המהבילים שהתקררו. רשב"א, זה הכל להבין את הגמרא.

לאחר שעה קלה, הוא נשק לרשב"א הקדוש ופתח בריקוד-חייו. צלילי תזמורת בעלת מאות נגנים המו באוזניו. רגליו הלאות ניתרו מעל לקרקע,

דף לא/א-ב דלא בעינן כונה לשחיטה

חידושו המסעיר של המהרש"ל - השוחט יכול לפסול את השחיטה במחשבה!

במאמרו הבא נתמקד בחידוש מסעיר של המהרש"ל, וננסה להבדיל בין מצוות שחיטה, לבין מצוות טבילה במקווה טהרה.

נוכחנו לדעת במאמר הקודם, כי להלכה, הן בטבילה והן בשחיטה, אין צורך בכוונה - די בעשיית מעשה השחיטה, ובמציאות הטבילה במקווה טהרה כדי שהבהמה תהא מותרת באכילה והטובל יטהר מטומאתו. אכן כן, אומר המהרש"ל ("ים של שלמה", סימן י"ג), השוחט אינו צריך לכוון בשעת השחיטה כי הוא שוחט בהמה כדי להתירה באכילה, אך שוחט אשר יכוון במחשבתו כי מעשהו לא נועד להתיר את בשר הבהמה, אלא כל מעשהו נועד להמית את הבהמה ואך מקרה הוא שעלתה בידו שחיטה מהודרת - שחיטתו פסולה! בעל "תבואות שור" (שמלה חדשה סימן ג) כותב, כי יש לחוש לדברי המהרש"ל.

שתי טבילות מי יודע? הפוסקים דנו רבות בחידושו של המהרש"ל, תוך שהם מציינים, כי הוא עשוי לשמש כמקור להלכה מרתקת, הנראית בלתי מובנת בעליל. כידוע, יש לברך על טבילה במקווה טהרה, בטבילה שהיא חובה, מן התורה או מדרבנן. והנה, בעל "חיות יאיר" (שו"ת סימן קפ"א) מספר, כי הובא לידיעתו שקיים מנהג לטבול, לברך ושוב לטבול. הוא מציין, כי הטעם העיקרי למנהג זה הוא לאחר שהתעורר ספק (עיין טור י"ד סימן ר) אם יש לברך לפני הטבילה או לאחריה, ולפיכך הנהיגו שתי טבילות וברכה ביניהן, כדי לצאת ידי כל הדעות (וע"ע ב"באר היטב" סוס"י ר).

הטבילה השניה חסרת כל ערך: לכאורה, כל נסיון להבין את דבריו של "חיות יאיר", עולה בתוהו. שכן, מאחר שנפסק להלכה, שטבילה אינה צריכה כוונה, הרי שכבר בטבילתו הראשונה הטובל נטהר מטומאתו, ולטבילתו השנייה אין כל ערך, ואין הוא אלא כמי שטבל ובירך. יש, אפוא, להבין, מדוע טובל זה נחשב כמי שיצא ידי כל הדעות וברכתו נסובה הן על הטבילה הראשונה והן על הטבילה השנייה.

ניתן לכוון שהטבילה לא תועיל: ברם, לאור דברי המהרש"ל הנזכרים, תמיהה זו מתפשטת ומתבהרת, שכן, על הטובל לומר לפני טבילתו הראשונה, כי אם ראוי לברך לפני הטבילה, אזי הוא מכוון במחשבתו שטבילתו הראשונה לא תעלה לו לשם טהרה, ואם ראוי לברך אחרי הטבילה, הוא אינו מבטלה במחשבתו ועלתה לו טבילתו הראשונה (עיין דגול מרובה, בסוף "שולחן ערוך" י"ד ח"ג לסימן ר' שדן בזה, ובספר "טבילת כלים" פ"י הערות כ"ח, כ"ט).

טבילת עבד כנעני בעל כורחו: בעל "ערוך השולחן" (י"ד סימן ג' סעיף ב') תמה על חידושו של המהרש"ל תוך שהוא מקשה עליו מגמרא מפורשת, לכאורה: בגמרא (יבמות מז/ב, לדעת חלק מן הראשונים, עיין שם ברא"ש סימן ל"ח) נאמר, כי אדונו של עבד כנעני רשאי להטבילו לעבדות בעל כורחו של העבד [טבילת עבד לשם עבדות, מחייבתו במצוות כאשה]. העבד מתנגד, מתקומם, מנסה לעשות את כל שניתן לעשות כדי שהטבילה לא תועיל, אך הטבילה כשרה וראויה כדת וכדין. הרי לנו, כי אין בכוחה של מחשבה נגדית כדי לשבש את הטבילה, ומשכך, גם לגבי שחיטה אין לומר כי בכחה של כוונה נגדית לעקור ממעשה השחיטה את מהותו.

לכאורה, יש לראות בכך סתירה מפורשת לחידושו של המהרש"ל - גמרא מפורשת, הלא כן?

ובכן, שני חילוקים נאים, המרחיבים דעתו של אדם, ניתן להציב בין השחיטה לבין הטבילה במקווה, כך שאפשר להבין כי למרות שהשוחט בכוונה נגדית לא עלתה לו שחיטתו, הטובל בכוונה נגדית, עלתה לו טבילתו:

השחיטה היא מעשה והטבילה היא מציאות: החילוק הראשון מתמקד במהות השחיטה ובמהות הטבילה. טבילה במקווה טהרה היא פעולה שונה לחלוטין מן השחיטה. השוחט מבצע מעשה בעל החיים, הוא שוחט אותו, חותך את סימניו. הרי לך מעשה שאין גדול ממנו, ולפיכך אפשר להבין, שמאחר שהאדם אחראי על מעשיו, בכח כוונותיו לסווגם, לייחס להם כוונות ולעקור מהם את התוצאות הטמונות בהם. אולם, טבילה במקווה טהרה אינה מעשה, בדוחק גדול ניתן להגדירה כפעולה - המים מכסים את גוף האדם, אין כאן עשייה של האדם כי אם מציאות פשוטה ובסיסית, וממילא מחשבותיו אינם מסוגלות להתערב בטבילה ולשבשה, אחר שאין לו בה כל חלק (ראה "משמרת חיים", ח"ח, עמ' ע"ז, ועיין שם עוד עמ' פ"א). [לפי חילוק זה אין בידינו להבין את דברי "חיות יאיר" הנזכרים על פי דברי המהרש"ל].

העבד הכנעני הוא ככלי הנטבל על ידי בעליו: החילוק השני מתמקד בטבילה הנוכחית שבה אנו עוסקים - טבילת עבד כנעני על ידי אדונו. גם אם נניח כי אין הבדל בין שוחט בהמה לבין אדם הטובל במקווה טהרה, שונה הוא עבד כנעני המוטבל על ידי אדונו, שכן, עבד זה כמוהו כבהמה

ידיו השבריריות השתלבו בזרועותיהם של ורקדים אלמוניים. אמחיה. אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. כלל זמרים נוספים הצטרפו. תוצאות וקלרניטים פילחו את האוויר, מוסיקה שמימית מילאה את הצינוק, גלשה אל הרחוב הקפוא, אל מרחבי היקום וכל עצי היער חוללו עמו. תפוחי האדמה הצוננים התעופפו באחת כאשר התזמורת ניגנה 'הורה' כל חייו הרהר בעצב, כיצד היתה נראית חתונתו של בנו מחמדו, אילולי אירע מה שאירע. 'הורה' היו ורקדים, בלי ספק, בן יחיד, כל העירה היתה רוקדת איתו יחד. הנה, רבונו של עולם, אני רוקד 'הורה' לכבודך. כל כולי שלך. רק שלך. גופו בער כלהבה. קירות הצינוק נמסו, התאדו להם, ואולם נשפים אדיר נגלה לעיניו. ברוך אתה ה' ונתן התורה. חיש מהר הוא חבק את הרשב"א, נשאו בזרועותיו כספר תורה, הנגנים דדדפו באחת בחוברות הניגונים ופצחו בשירי שמחת תורה. המעגלים התרחבו. איש לא נותר לעמוד בצד. הגמרא מובנת, הרשב"א מתוך מדבש.

התזמורת נאלמה דום. הנגנים נמלטו על נפשם. קירות הצינוק שבו וסגרו עליו. בני יקירי מה יהא עליו. דמעות רותחות זלגו מעיניו. הוא בכה את כל ארבעים שנות הגעגועים לבנו מחמדו, מרדכ"ה הקטן, תכול העיניים. מעולם לא היה מסוגל לחשוב עליו כעל גבר בגבורין. תדיר היה מעלה בזכרונו כילד רך, חיך של מלאך, מבט של פיקחון, שיניים קטנות, צחורות, והילוך קופצני. מרדכ"ה, מרדכ"ה. אצבעות חסונות לפפו את כתפיו הרוטטות. "רבינו. אל תבכה. עוד מעט הכל יגמר". קול עבה ועמוק בקע מגורו של הסוהר הגברתן שהובילו אל כיתת היורים.

- **תרצה** לקחת איתך את הספר שלך?" הוא הביט בדמותו של הסוהר. כתפיים רחבות. תספורת צבאית. שפם קצוץ בקפדנות. שפתיים חיוורות. כתם לידה על קצה התנך. עיניים תכלת. מרדכ"ה!!! הוא היה תשוש לחלוטין מריקודו הסוער, וברפיון חושים הוא קרס אל זרועותיו החסונות של הסוהר הנבוך. מים קרים כקרח העירוהו מעלפונו. "מרדכ"ה, מרדכ"ה. בני מחמד. מצאתיך!!! הנה אבא. מרדכ"ה, תינוק שלי, בוא לאבא". התחנן ופרש את זרועותיו הרועדות. הסוהר התרחק לרגע מן האסיר המבולבל, נעץ בו מבט קשוח והפטיר, "לא יעזרו לך כל מהתלות שבעולם". בדיים קלילות הוא הניף את האסיר המייבב על זרועותיו ונשאו אל מקום הריגה.

כיתת היורים ניצבה הכן על עומדה. הרובים המצוחצחים כוונו לעברו. הוא הרעיף אהבה וחיבה אל "מרדכ"ה" שלו, והחל להסס, שמא טעינתו. אולי מאוויי השלטת על מחשבותיו והפכו לחזיון. אולי.

הגיע הזמן. הוא הביט לתוך לועי הקנים שמבעדם יגיוחו הכדורים שיפילו את גופו עוד רגע קט, והחל לחזור על הסוגיה שכה אהב. מרצחיו יקחו את גופו אך לא את נפשו. בשרו יפול על השלג, אך נשמתו תפרח אל-על אחרי שהוא הבין את הגמרא. ידיו האזוקות החלו להתנועע כהרגלו בשעת הלימוד, והגמרא שכה היתה אהובה עליו התפזמה מפיו בקול גובר והולך. "אמר רבא, אן, אן, אן, איי, אן, איי".

זעקה אדירה פילחה את חצר הנידונים למוות. "טאטא", "אבא", "אבא".

טרם פילחו כדורי המרצחים את גופו, הוא עוד הספיק לשמוע את מרדכ"ה שלו בוכה לעברו בקול גדול, "ט-א-ט-י-י-י-י, אבל, אמר רבא, אני זוכר את זה, שם בבית הקטן, היית מנגן ככה את הגמרא".

קולות הירי הדדהו בחצר הריקה. "א-ב-א, אבא, אמר רבא".

גופו שותת הדם של האבא המיוסר נפל שדוד על השלג הצח. אבל בנו נותר כדי לספר את הסיפור, על ניגון הגמרא של האבא שהציל אותו מבאר שחת.

על מעשים קדושים מעין אלו, איני מהין להוסיף מלה, פן אגרע, חלילה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ד.ת. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

לעילוי נשמת

ה"ר יצחק אריה קוזול ז"ל
ב"ר דב הכהן ז"ל נלב"ע כ"ד בתמוז תשס"א
ולע"נ הרה"ח ר' יהודה פרנקל ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע כ"ז בתמוז תנצב"ה

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' נחמן שבתי גלינסקי זצ"ל
ברה"ג ר' יעקב יצחק שליט"א נלב"ע כ"ו בתמוז תשנ"ט
והר"ר אליעזר הכהן זילברברג זצ"ל
ב"ר יעקב משה זצ"ל

תנצב"ה

הנשחטת על ידי השוחט, אם מאן דהוא צריך לכוון, או שיש למנוע ממנו לכוון כוונה הפוכה, הרי זה השוחט, לא הבהמה הנשחטת, ובנידונו - המטביל, לא הנטבל, ולפיכך, כוונותיו של העבד אינן מעלות ואינן מורידות מאומה [לפי חילוק זה, ניתן להבין את דברי ה"חיות יאיר"].

דף לג/א ואין מזמנים עובדי כוכבים על בני מעיים
לתת לנכרי את שיירי הצולנט

האם מותר לתת למי שאינו יהודי לאכול מעיים של בהמה?

מקורו של נידון זה אינו באחרונים, גם לא בראשונים ואף לא בגאונים, כי אם בגמרתנו. דיון מעניין זה נעוץ באופן שחיתת הבהמה. שני הסימנים, הקנה והוושט, אינם נשחטים כאחד. תחילה נשחט הקנה, שהוא הקדמי, ולאחר מכן נשחט הקנה הפנימי, הוושט. מאחר שהריאות מחוברות לקנה, ממנו הן מקבלות את האוויר הדרוש להן, נמצא, שהריאות נותקו מן הבהמה בטרם הסתיימה שחיתתה, שהרי הסימן השני לא נשחט עדיין. אף על פי כן, רשאי היהודי לאכול גם את ריאות הבהמה, משום שלאחר שהתורה הורתה לנו לשחוט בצורה זו, הרי שזוהי הצורה שבה הבהמה מותרת באכילה, אף על פי שאיברים אחרים הנתלשים מן הבהמה לפני שחיתת הסימן השני, אינם מותרים באכילה.

אולם, מי שאינו יהודי הרי אינו מצווה על השחיטה, ומבחינתו אין לה כל משמעות. לגביו, כמוה כבהמה גוססת, שאבר או בשר שנתלשו ממנה לפני מיתתה נאסרו לעולם, שהרי הוא "אבר מן החי", האסור גם לבני נח. כך אכן סובר רב אחא בר יעקב, שריאות הבהמה, וכן בני המעיים, שנכרתו מן הבהמה לפני מותה, אסורים באכילה לנכרי. אך הגמרא מביאה את דעת רב פפא, "מי איכא מידי דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור"? כלומר, לא יתכן שיהא דבר מאכל שיהודי רשאי לאוכלו ועובד כוכבים אינו רשאי לאוכלו.

כלל עקרוני זה, המובא במקומות נוספים (סנהדרין נט/א, תוס' לקמן קב/א), ראוי להתבוננות על ידי החקירה היפה הבאה, הנפוצה בהיכלי התורה, ואשר יש בה כדי לגרום הנאה רבה ללומדי הדף היומי. אכן, אין מאכל המותר ליהודי והאסור לנכרי. אך עלינו לשאול את עצמנו, מהו היסוד שעליו ניצבת קביעה חד משמעית זו. ובכן, שתי אפשרויות בדבר.

קל וחומר, אם ליהודי מותר, ודאי שלגוי מותר: אפשר להבין כלל זה מן הבחינה הערכית: ישראל, בני מלכים, עם סגולה הם. אם הקב"ה התיר להם מאכל מסויים, ודאי שהוא לא אסר על גויי הארצות לאוכלו.

היהודי כ'תעודת כשרות' של הגוי: אפשר גם להבין כלל זה מן ההיבט הכשרות: אם היהודי רשאי לאכול מאכל מסויים, הרי זו 'תעודת הכשרות' הטובה ביותר שניתן להעניק למאכל, ואין כל עילה לאסרו על הנכרי. ניתן לתמצת את שתי ההגדרות הללו בשתי מילים, 'סימן' ו'סיבה', היינו: האם עצם העובדה שהמאכל מותר לעם סגולה, היא סיבה להתירו לגויי הארצות, או שהיא סימן בלבד.

ההבדל בין שתי הבחנות שונות אלו זועק מעצמו. כיצד נהג במקרה שבו ניווכה, כי מבחינת 'כשרות' יש סיבה למנוע מן הנכרי לאכול את המאכל. וכגון... המקרה של גמרתנו, בני מעיים. הכל מבינים, כי מאחר שנכרי אינו מצווה על השחיטה, כלפיו אין כל חשיבות למעשה השחיטה. מעתה, אין כל הגיון לומר, כי אם ליהודי בני המעיים 'כשרים', הוא הדין לנכרי, שהרי במקרה זה ה'סימן' מתאדה ומתנדף נוכח ההבדל בין יחסו של היהודי אל השחיטה, לבין יחסו של הנכרי אליה. אולם, אם נצעד בדרכה של האפשרות הראשונה, כי עובדת היתר המאכל ליהודי, היא עצמה סיבת היתרו לנכרי, יהיו ההבדלים בין היהודי לבין הנכרי גדולים ככל שיהיו, עדיין הסיבה שרירה וקיימת, ובאופן זה אפשר להבין את האמור בגמרתנו, שבני מעיים מותרים לנכרי.

חקירה מהותית זו, משמשת כציר מרכזי להבנת דברי בעלי התוספות בסוגייתנו (ראה ב"קובץ שיעורים" ח"ב קובץ שמועות סימן כ"ג, ועוד), וכן למחלוקת ראשונים עקרונית וחשובה מאד, כיצד לפסוק להלכה לגבי בני מעיים (רמב"ם הל' מלכים פ"ט הל' י"ב, י"ג, ובכס"מ ובלח"מ, טוש"ע י"ד סימן כ"ז).

קטע יומי מתוך הגליון השבועי "מאורות הדף היומי - לילדים"

מסכת חָלִין • דף כ"ט • יום שני כ"ג בתמוז

לשחט עם גוי

מַעֲשֵׂה בַיהוּדִי שֶׁהִתְגוּרַר בְּכַפֵּר נִדַּח בֵּין הַגּוֹיִים. בְּאַחַד הַיָּמִים הוּא הוֹצִיא בְּהֵמָה לְחֻצְרוֹ כְּדֵי לְשַׁחַט אוֹתָהּ. הוּא נִכְנס רָגַע אֶחָד לְבֵיתוֹ לְהַבִּיא דָּבָר-מָה, וּכְשֶׁחָזַר אֶל הַחֹצֵר הוּא נִחְדַּר לְרֵאוֹת שֶׁהֶשֶׁכַּח הַגּוֹי שְׁלוֹ הַתְּחִיל לְשַׁחַט אֶת הַבְּהֵמָה! "אֵינִי! מָה אַתָּה עוֹשֶׂה?", הוּא זָעַק בְּגִירוֹן נֹחַר, רָץ וְתַפֵּס אֶת הַסִּכִּין מִיָּדָיו שֶׁל הַגּוֹי וְהִמְשִׁיךְ בְּשַׁחִיטָה. אַחַר כֵּן הוּא פָּנָה אֶל הָרֵב לְבַרֵּר אֶת הַהֶלְכָה, וְאָמַר: הַגּוֹי לֹא שַׁחַט אֶלָּא קֶצֶת מִן הַקֶּנֶה הַוּוֹשֵׁט. אֲנִי שַׁחֲטִיתִי אֶת הָרֵב, וְאִם אֲנִי זֹכֵר נִכוֹן, כְּבוֹד הָרֵב, גַּם אִם שׁוֹחֲטִים אֶת רֵב הַסִּימָנִים וְלֹא אֶת הַכֹּל, הַשַּׁחִיטָה כְּשֶׁרָה. אִזּ מַה זֶה מְשַׁנֶּה שֶׁהַגּוֹי שַׁחַט קֶצֶת? הַעֶקֶר שֶׁאֲנִי שַׁחֲטִיתִי אֶת רֵב הַסִּימָנִים. הֲאֵם אֲנִי צוֹדֵק, כְּבוֹד הָרֵב? הָרֵב הַשֵּׁיב: יְהוּדִי יִקְרָ! הַבְּהֵמָה אֲסוּרָה בְּאַכִּילָה, כִּי מַעֲשֵׂה הַשַּׁחִיטָה נַעֲשֶׂה גַם עַל יְדֵי גוֹי.

כל יום הילד שלך לומד, מוסיף ידיעות בתורה!

למנוי גליון לילדים חיגי:
1700-500-151
חודש היכרות חינם

לעילוי נשמת

הילד **אליעזר וידר** ז"ל
בן הר"ר דב שיבלחט"א
נלב"ע כ"ז בתמוז תשמ"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י הוריו ידידינו
הר"ר **דב זוג'** מרת **מלכה וידר** שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **דבורש וידבסקי** ע"ה
ב"ר אברהם וסרצוג ז"ל נלב"ע כ"ג בתמוז תש"ס
תנצב"ה
הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **חנה שרה גלדצהלר** ע"ה
ב"ר נפתלי שמואל ז"ל נלב"ע כ"ג בתמוז תשכ"ז
תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ידידנו
ר' **לוסיאן גלדצהלר** ומשפ' שיחיו

הקדם והנצח

את נשמות יקיריך ז"ל

שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים: **אב - אלול**

בגמרא המיוחדת "מהדורת ותלמודו בידו" בהוצאת "מאורות"

לפרטים והרשמה: (משה) טל. 03-5775309 פקס. 03-7601020